

NORME I NORMIRANJE HRVATSKOGA STANDARDNOG JEZIKA

Prof. dr. sc. Bernardina Petrović
bernardina.petrovic@ffzg.hr

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za kroatistiku
Katedra za hrvatski standardni jezik

✉ HR -10000 Zagreb, Ivana Lučića 3
☎ + 38516120070 ☎ + 38516120252
<http://www.ffzg.hr/kroat>

FER 2 Diplomski studij – Humanistički ili društveni predmeti
Predavanje: UTORKOM OD 17:00 DO 19:00 U DVORANI B 4.

2

O ČEMU ĆEMO GOVORITI?

Jezična kultura.
Hrvatski jezik i hrvatski standardni jezik.
Normativnost hrvatskoga standardnog jezika.
Norme hrvatskoga standardnog jezika.

JEZIČNA KULTURA

JEZIČNA KULTURA JEST ukupnost svjesnih nastojanja kojima je cilj poštivanje norma standardnoga jezika u javnoj komunikaciji, pisanoj i govorenoj, službenoj i neslužbenoj.

Jezična kultura prepostavlja:

1. pouzdane normativne priručnike;
2. školovane govornike sa sviješću da standardni jezik treba učiti i njegovati;
3. jasnu i sustavnu jezičnu politiku.

3

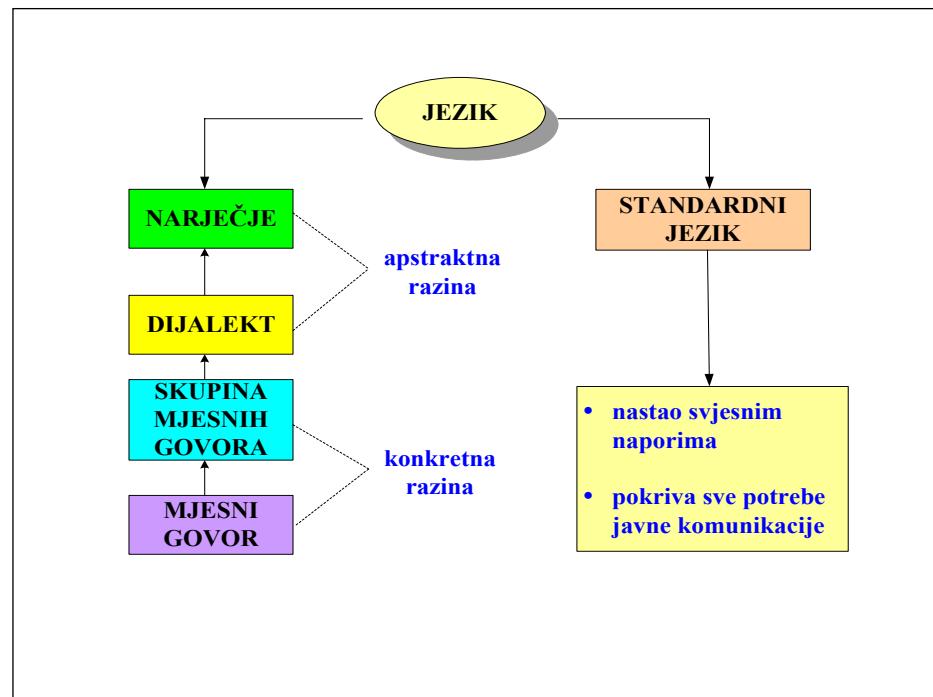
HRVATSKI JEZIK

Hrvatskim se jezikom govoriti:
u Republici Hrvatskoj
izvan Republike Hrvatske

Područna slojevitost

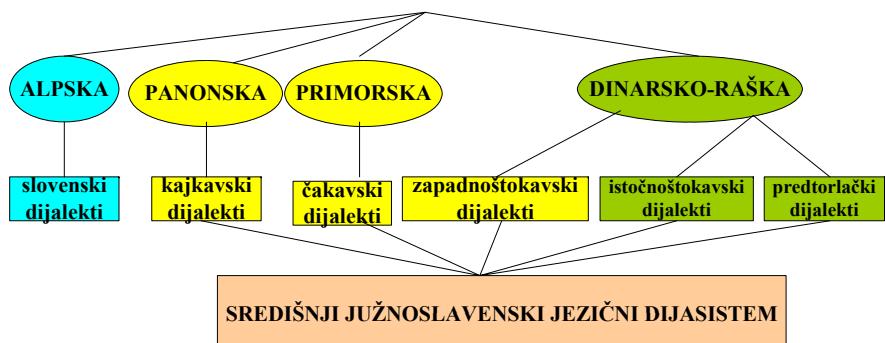
=> hrvatski se jezik različito ostvaruje na različitom prostoru:

Hrvatsko zagorje, Međimurje, Slavonija, Primorje, Dalmatinska zagora..
Hercegovina, Gradišće, Chicago, Hamburg, Sidney...
Sisak, Rijeka, Zagreb, Split, Dubrovnik, Knin, Vukovar, Varaždin...
Krk, Vis, Hvar, Korčula, Susak, Šolta, Mljet...
Dubrava, Černomerec, Sesvete, Vrapče... Retfala, Jug II...

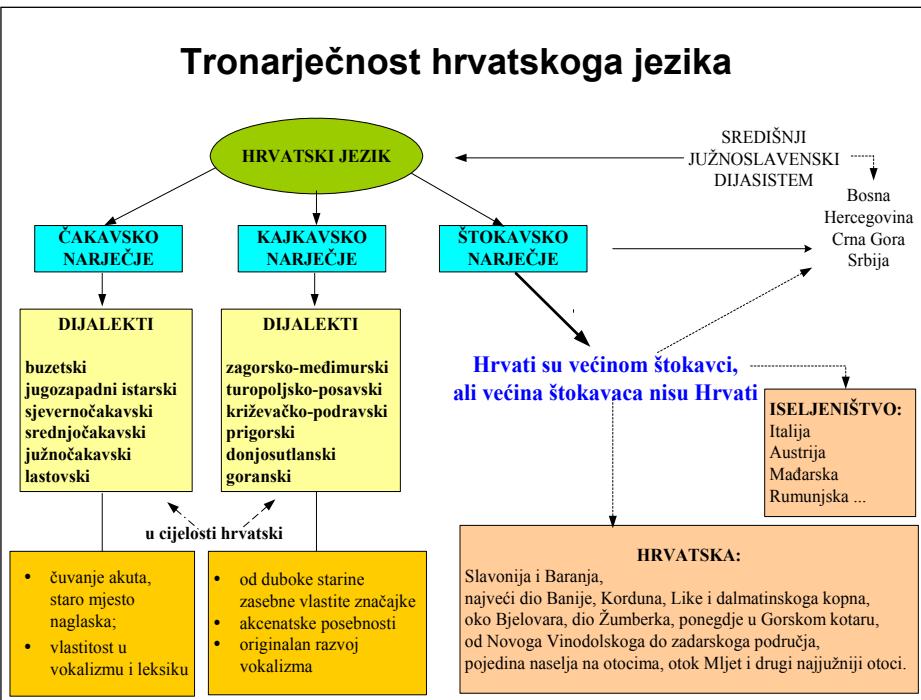
Zapadni južnoslavenski prajezik

4 dijalekatne skupine:

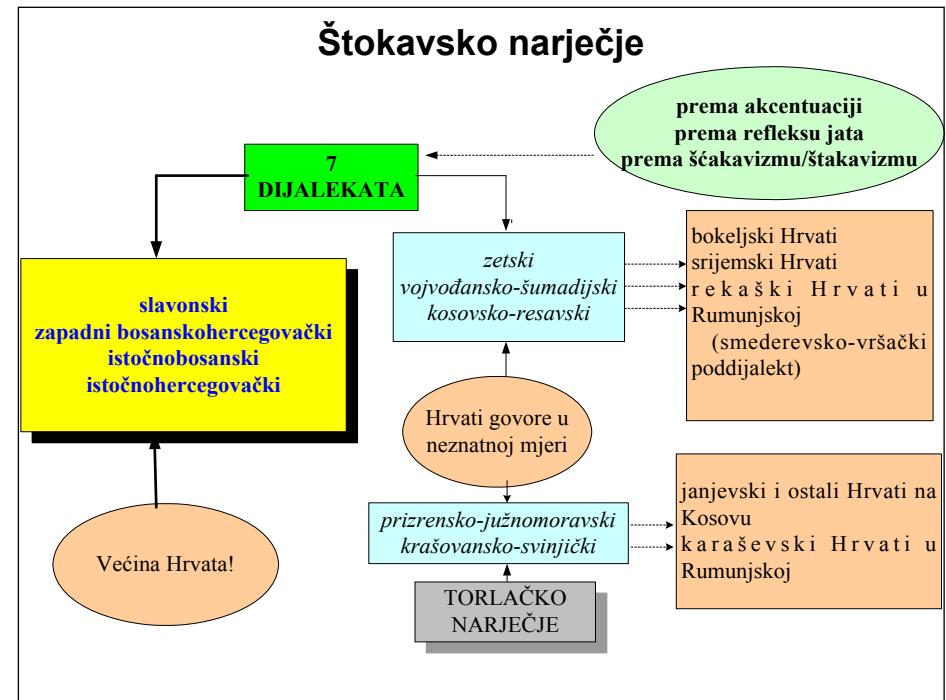

IZMEDU:
slovenskih dijalekata na sjeverozapadu
i
bugarskoga i makedonskoga jezika na jugoistoku

Tronarječnost hrvatskoga jezika

Štokavsko narječje

HRVATSKI STANDARDNI JEZIK

Hrvatski standardni jezik temelji se na dijelu štokavskog narječja.

Budući da mu je štokavsko narječje samo osnova, ne smije se s njime poistovjećivati.

Posluživši kao dijalektna osnovica hrvatskomu standardnom jeziku, štokavsko narječje time nije prestalo biti narječjem hrvatskog jezika.

9

HRVATSKI STANDARDNI JEZIK: ULOGA. SVRHA.

STANDARDNI JEZIK

- posebna društvena uloga;
- SVRHA: općekomunikacijsko sredstvo;
- poznavanje standardnog jezika omogućuje komunikaciju među govornicima hrvatskoga jezika bez obzira na prostornu udaljenost ili dijalekatnu pripadnost;
- pokriva potrebe javne komunikacije:
jezik državne uprave, školstva, sredstava masovnih komunikacija...
- kodificiran u gramatikama, rječnicima i pravopisima.

10

HRVATSKI STANDARDNI JEZIK: NAZIVLJE

standardni jezik
književni jezik
jezik književnosti

opći jezik
zajednički jezik
nacionalni jezik
narodni jezik
literarni jezik
administrativni jezik
službeni jezik
državni jezik
normirani jezik
normativan jezik
koiné

rus. literaturnyj jazyk
češ. spisovný jazyk
polj. język kulturalny
njem. Literatursprache
eng. standard English
literary language
franc. langue littéraire
langue commune
tal. lingua letteraria

11

OSNOVNE ZNAČAJKE STANDARDNOG JEZIKA

1.	AUTONOMNOST	Neovisnost standardnoga jezika o bilo kojem idiomu, ali i o organskoj osnovici na kojoj je nastao.
2.	NORMIRANOST	Određenost poželjnih i uzornih jezičnih značajaka u određenoj zajednici uz pomoć normativnih pravila, odnosno propisanost pravilnih jezičnih jedinica.
3.	VIŠEFUNKCIONALNOST	Mogućnost uporabe jezika u različitim komunikacijskim situacijama.
4.	STABILNOST U PROSTORU	Postojanost u prostoru.
5.	STABILNOST U VREMENU	Gipkost (elastičnost) u vremenu.

OSNOVNE ZNAČAJKE STANDARDNOG JEZIKA

1. Autonomnost

Hrvatski standardni jezik:
štokavska dijalekatna osnovica osnovici
i
tronarječna dimenzija jezične nadgradnje.

Autonomnost (neovisnost):

hrvatski standardni jezik nije podudaran ni s jednim mjesnim govorom, dijalektom ili narječjem hrvatskoga jezika.

Nije nikomu materinski jezik – ne dobiva se rođenjem, nego se stječe učenjem.

13

NORMIRANOST HRVATSKOGA JEZIKA

2. Normiranost

Svaki se stabilan standardni jezik temelji na čvrstoj i općeobveznoj normi.
Standardni jezik ima svoje norme (pravila).
Jezične su norme „neka vrsta jezičnog bontona“.

NORMA jest skup pravila koji određuju što u standardni jezik ulazi, a što ne ulazi.

Normom se određuje koji se jezični elementi koji postoje u sustavu određenoga jezika smatraju pravilima i potrebnima jeziku kao standardu, a koji se elementi ne smatraju.

14

OSNOVNE ZNAČAJKE STANDARDNOG JEZIKA

3. Višefunkcionalnost

Standardnim se jezikom mora moći izreći sve ljudsko znanje, konkretno i apstraktno, njime se mora moći suvereno govoriti o cijelokupnome univerzumu.

U skladu s potrebama koje podmiruje standardni se jezik raslojava na funkcionalne stilove.

Pet je osnovnih funkcionalnih stilova hrvatskoga standardnog jezika:

1. ZNANSTVENI
2. ADMINISTRATIVNI
3. PUBLICISTIČKI
4. KNJIŽEVNOUMJETNIČKI
5. RAZGOVORNI

15

OSNOVNE ZNAČAJKE STANDARDNOG JEZIKA

4. Stabilnost u prostoru

Standardni jezik naddijalektni, nadregionalni i općenacionalni. Njime svoje komunikacijske potrebe zadovoljavaju govornici hrvatskog jezika bez obzira na svoje zemljopisno podrijetlo.

5. Elastična stabilnost u vremenu

Razlozi jezičnih mijena: 1. UNUTARNJI i 2. VANJSKI.
Jezik nije zatvoren, jednom zauvijek oblikovan, sustav.
Podložan je vremenskim, prostornim i funkcionalnim promjenama, ali te promjene ne smiju biti takvog opsega da dovedu u pitanje njegovu stabilnost, odnosno zbog njih ne smije biti narušeno sporazumijevanje njegovih govornika.
Zahtjev za elastičnom stabilnošću treba onemogućiti „kratke spojeve“ među naraštajima koji bi mogli nastati zbog prevelikih i prečestih jezičnih promjena.

16

NORME HRVATSKOGA STANDARDNOG JEZIKA

NORMA	PRIMJERI
PRAVOPISNA	zadatci / zadaci, vrjednovati / vrednovati
PROZODIJSKA	sàkô / sakô, fakùltêt / fakultét
FONOLOŠKA	objekt / objekat
MORFOLOŠKA	cesta / cesta, cesti, cesata
TVORBENA	slušatelj / slušalac
SINTAKTIČKA	Vi ste mi rekli / Vi ste mi rekla
LEKSIČKO-SEMANTIČKA	prilog / privitak /atačment / Attachment
STILISTIČKA	Ivan ide na fakultet. / Ivan na fakultet ide.

17

RAZLIKA: NORMA I KODIFIKACIJA

Norma = onako kako treba govoriti.

Kodifikacija = onako kako se mora govoriti.

kodeks na višemu stupnju apstrakcije od norme

Stoga kodifikacija poglavito podrazumijeva izradbu normativnih priručnika pa čini jezgru standardizacije.

KODEKS

- uže značenje od norme
- jedna od norma koja je promovirana kao standardna i koja treba postati općeprihvaćenom

Osim kodeksa postoje i druge norme koje nemaju takvu ulogu pa se nazivaju i nestandardnim (što ne znači da u određenom trenutku ne mogu postati standardnima). 18

NORME I NORMATIVNI PRIRUČNICI

Norme su standardnoga jezika sadržane su u normativnim priručnicima.

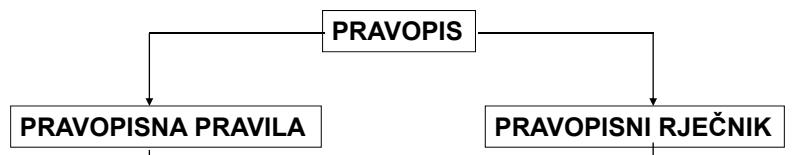
Normiranje se provodi svjesno i sustavno uz pomoć normativnih priručnika.

Osnovni su normativni priručnici:

1. pravopis
2. gramatika
3. rječnik
4. jezični savjetnik

19

NORMATIVNI PRIRUČNICI: Pravopis

Kako pisati pojedinu riječ ili skup riječi kad su u pitanju glasovi i glasovni skupovi (č, Ć, dž, đ, j, h, ije/je/e/i)?

Veliko i malo početno slovo.

Sastavljeni i nesastavljeni (rastavljeni) pisanje.

Pravopisni znakovi.

Kratice.

Tuđice i posuđenice.

JEST:
popis pravopisno zanimljivih riječi i njihovih pravopisno zanimljivih riječi i oblika = popis riječi u kojih se može pojaviti pravopisna dvojba.

NIJE:
a) opći rječnik standardnoga jezika
b) jezični savjetnik.

20

NORMATIVNI PRIRUČNICI: Pravopis

HRVATSKI JE PRAVOPIS FONOLOŠKO-MORFONOLOŠKI.

Načela hrvatskoga pravopisa:

1. Hrvatski je pravopis fonološki.

To znači da se temelji na glasovnom načelu:
preplatiti < pred-platiti,
gozba < gost-ba,
očev <ot(a)c-ev.

2. Hrvatski pravopis uključuje morfonološke elemente.

To znači da se ponekad pri pisanju čuva glasovni sastav tvorbenih jedinica odnosno da se ne provode glasovne promjene:

podcjeniti, a ne *potcjeniti*,
podsjetiti a ne *potsjetiti*,
hrvatski a ne *hrvacki*.

21

NORMATIVNI PRIRUČNICI: Pravopis

Tri novija pravopisa hrvatskoga jezika:

Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš, *Hrvatski pravopis*, Školska knjiga, Zagreb, 1996.⁴, 2002.⁷

Vladimir Anić, Josip Silić, *Pravopis hrvatskoga jezika*, Novi Liber – Školska knjiga, Zagreb, 2001.

Lada Badurina, Ivan Marković, Krešimir Mićanović, *Hrvatski pravopis*, Matica hrvatska, Zagreb, 2007.

RAČUNALNI PRAVOPIS:

Hrvatski računalni pravopis (autori Slaven Batnožić, Branko Ranilović i Josip Silić).

Uz taj je program izdana i istoimena knjiga (Matica hrvatska – Sys. Zagreb, 1996.).

22

NORMATIVNI PRIRUČNICI: Gramatika

Gramatika jest jezični priručnik koji sadrži propise na fonološkoj, morfološkoj, tvorbenoj i sintaktičkoj razini.

Jezičnim pojavama pristupa modelno, što znači da navodi:

- a) osnovne modele koje oprimjeruje
- b) iznimke.

Iznosi popis pravila po kojima funkcioniра sustav standardnoga jezika.

Ne daje gotova rješenja za sve jezične probleme.

23

NORMATIVNI PRIRUČNICI: Gramatika

Nekoliko novijih gramatika hrvatskoga jezika:

Stjepko Težak, Stjepan Babić, *Gramatika hrvatskoga jezika : Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, Školska knjiga, Zagreb, 2004.

Eugenija Barić i dr., *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 2003.

Dragutin Raguž, *Praktična hrvatska gramatika*, Medicinska naklada, Zagreb, 1997.

Josip Silić, Ivo Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

24

NORMATIVNI PRIRUČNICI: Jednojezični rječnik

Jednojezični rječnik jest priručnik koji donosi popis riječi jednoga jezika i njihova značenja.

Nekoliko novijih jednojezičnika hrvatskoga jezika:

Vladimir Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, 1991., 1994., 1998., 2003.

Rječnik hrvatskoga jezika (ur. Jure Šonje),
Leksikografski zavod Miroslav Krleža - Školska knjiga,
Zagreb, 2000.

Hrvatski enciklopedijski rječnik, Novi Liber, Zagreb,
2002.

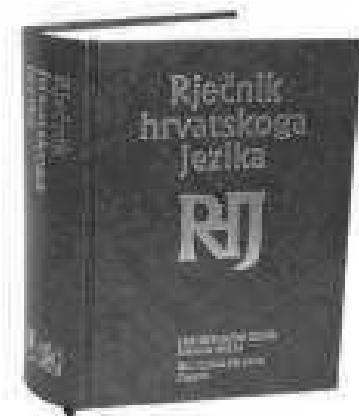
25

NORMATIVNI PRIRUČNICI: Jednojezični rječnik

26

NORMATIVNI PRIRUČNICI: Jednojezični rječnik

27

NORMATIVNI PRIRUČNICI: Jednojezični rječnik

28

NORMATIVNI PRIRUČNICI: Jezični savjetnik

Jezični savjetnik jest priručnik u kojem se navode rješenja gramatičkih, leksičkih, pravopisnih ili prozodijskih nedoumica.

Nekoliko novijih jezičnih savjetnika:

Govorimo hrvatski. Jezični savjeti, Zagreb, 1997.

Stjepko Težak, *Hrvatski naš (ne)zaboravljeni*, Zagreb, 1999.

Hrvatski jezični savjetnik, Zagreb : Institut za hrvatski jezik i jezikoslovje, 1999.

Nives Opačić, *Iza riječi*, Zagreb, 2005.

Nives Opačić, *(Hrvatski) u zgradama*, Zagreb, 2006.

Nives Opačić, *Reci mi to kratko i jasno : Hrvatski za normalne ljudе*, Zagreb, 2009.

29

NORME HRVATSKOGA STANDARDNOG JEZIKA

Prof. dr. sc. Bernardina Petrović
bernardina.petrovic@ffzg.hr

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za kroatistiku
Katedra za hrvatski standardni jezik

✉ HR -10000 Zagreb, Ivana Lučića 3
☎ + 38516120070 ☎ + 38516120252
<http://www.ffzg.hr/kroat>

FER 2 Diplomski studij – Humanistički ili društveni predmeti
Predavanje: UTORKOM OD 17:00 DO 19:00 U DVORANI B 4.

O ČEMU ĆEMO GOVORITI?

NORMA	PRIMJERI
PRAVOPISNA	<i>zadatci / zadaci, vrjednovati / vrednovati</i>
PROZODIJSKA	<i>sàkô / sakô, fakültêt / fakultêt</i>
FONOLOŠKA	<i>objekt / objekat</i>
MORFOLOŠKA	<i>cesta / cesta, cesti, cesata</i>
TVORBENA	<i>slušatelj / slušalac</i>
SINTAKTIČKA	<i>Vi ste mi rekli / Vi ste mi rekla</i>
LEKSIČKO-SEMANTIČKA	<i>prilog / privitak /atačment / Attachment</i>
STILISTIČKA	<i>Ivan ide na fakultet. / Ivan na fakultet ide.</i>

31

PROZODIJSKA NORMA

„Naglasna norma hrvatskoga standardnog jezika izaziva ponajviše prijepora u javnosti i u jezikoslovnim krugovima što nedvojbeno svjedoči o normativnoj neustavljenosti i nestabilnosti. Nedosljednosti u (svremenim) normativnim priručnicima i počesto zanemarivanje naglasnih pojava u jezičnoj uporabi ostavljaju dojam da naglasna norma gotovo ne postoji pa je u svemu dvojbeno koliko je stabilizirano hrvatsko normativno naglašivanje u teoriji i praksi.“ (Martinović 2008: 6)

32

PROZODIJSKA NORMA

Raspodjelna su naglasna pravila sljedeća:

1. jednosložne riječi imaju samo silazne naglaske
put, žut, kut, rat, kat, miš
2. trosložne i višesložne riječi na središnjemu slogu mogu imati samo uzlazne naglaske
3. posljednji je slog nenaglašen – na zadnjem slogu ne može stajati naglasak: sàkô / sakô, fakùltêt / fakultêt
4. nenaglašeni dugi slog može biti samo iza naglašenoga

33

PROZODIJSKA NORMA

NAJČEŠĆI OTKLONI OD PROZODIJSKE NORME

1. prepoznatljiva lokalna obilježja u naglašavanju
2. naglasna hipercorektnost = pogreške napravljene u namjeri da se naglašava ispravno
3. izostanak zanaglasnih dužina
4. silazno naglašavanje nepočetnih slogova riječi:
u genitivu množine nekih imenica
u složenicama
u stranim riječima
neprenošenjem silaznih naglasaka na proklitiku
5. zamjena kratkouzlaznog naglaska dugosilaznim naglaskom
6. neutralizacija razlike između kratkouzlaznog i kratkosilaznog naglaska u korist kratkosilaznog naglaska

34

PROZODIJSKA NORMA

MOGUĆI UZROCI AKTUALNIH NAGLASNIH PROMJENA U HRVATSKOM STANDARDNOM JEZIKU

- težnja pojednostavljenju (rasterećenju) naglasnog sustava;
- složen i teško naučljiv naglasni sustav;
- neusustavljena norma (različito naglašavanje u jezičnim priručnicima);
- mala funkcionalna razlikovnost naglasaka;
- slaba zamjetljivost razlike između dvaju uzlaznih te između kratkouzlaznog i kratkosilaznog;
- težnja ustanavljanju hrvatskog jezika kao prepoznatljivo posebnog;
- težnja razlikovanju od srpskog i bošnjačkog/bosanskog jezika;
- paradoksalno obilježje visokog naglasnog stila (klasičnog/strogog standarda) da je sličniji niskim ("provincijalnim", "ruralnim") naglasnim stilovima štokavskih lokalnih (hrvatskih i izvanhrvatskih) govora nego naglašavanju u drugim funkcionalnim stilovima hrvatskog jezika.

35